

BİR KENTİN HAFIZASI**NEYE BENZER?**

*İnsanın En Geniş Barınağı Üzerine Bir
Deneme*

DR. ÖĞR. GÖR. ÇİĞDEM GÜREL AĞIR

*“İnsan bazı şehirleri gözleriyle değil,
kokularıyla hatırlar.”*

Şehir denildiğinde gözümün önüne önce Burdur gelir. Çocukluğumun geçtiği iki katlı müstakil evimiz, bahçeye açılan kapı ve birkaç adım ötedeki cami avlusu...Bugün geriye dönüp baktığımda, çocukluğumu yalnızca o evin değil, evle cami arasında kalan küçük dünyanın büyüttüğünü hissediyorum. O zamanlar bunun bir “yer duygusu” olduğunu bilmiyordum. Ben yalnızca kendimi güvende ve huzurlu hissediyordum.

En çok yaz mevsimini hatırlıyorum. Avludaki güller açtığında kokuları öylesine yoğunlaşırdı ki gözlerimi kapatsam bile nerede olduğumu anlayabilirdim. Güneş yükseldikçe taşlar ısınır, şadırvanın suyu serinliğini korurdu. Elime küçük bir tas alıp suyu avlunun sıcak taşlarına dökmek, onları tekrar tekrar yıkamak benim için paha biçilmez bir eğlenceydi. Suyun taşa değdiği anda yayılan serinlik, şadırvanın sesi ve gül kokusu birbirine karışırdı.

“Suyun taşa değdiği yerde başlar hafıza.”

Çocukluğun bazı sevinçleri böyledir; çok küçüktür ama insanın içinde kocaman bir yer kaplar. Caminin imamını da hiç unutmadım. Söylediği sözlerden çok güler yüzü kaldı hafızamda. İnsanın içini rahatlatan, sıcacık bir gülümsemesi vardı. Akşam ezanı okununca avluya başka bir sakinlik çökerdi. Caminin ışıkları yanar; gündüz avluyu dolduran yeşillik, geceleri bu ışıkların altında başka bir güzelliğe bürünürdü. O saatlerde avlu sanki günün yorgunluğunu üzerinden atar, sessizce nefes alırdı. Ben de onunla birlikte sakinleşirdim.

Yıllar sonra anladım ki insan bir mekânı yalnızca biçimiyle hatırlamıyor. Bir kubbenin ölçüsü, bir duvarın yüksekliği, bir avlunun genişliği elbette önemlidir; fakat hafızada çoğu zaman bunlardan önce bir koku, bir ses, suyun serinliği ya da bir insanın yüzünde kalan gülümseme belirir. Mekân, gözle gördüğümüzden daha fazlasıdır. Dokunur, koklanır, işitilir; en sonunda insanın içine yerleşir. Belki de bir yeri “yer” yapan, tam olarak bu görünmeyen birikimdir.

Miras sözünü duyunca gözümün önüne hep ağır kapaklı, gıcırtılı, naftalin kokulu bir sandık gelir. İçinde bir yüzük, sararmış bir tapu, katlanıp kaldırılmış bir gelinlik vardır. Çocukken sandıkların eşya sakladığını sanırdım. Büyüdükçe insanların sandıklarda aslında hayatlarını sakladığını öğrendim. Şehirlerin de böyle sandıkları olduğunu düşünüyorum şimdi. Kimi zaman eski bir cami, kimi zaman bir medrese, bir çeşme, bir sokak ya da herkesin önünden geçerken selam verdiği bir kapıdır bu sandık. Fakat içine yalnızca taş ve ahşap konmaz; sesler, kokular, alışkanlıklar, karşılaşmalar ve küçük sevinçler de yerleşir.

"Sandıklar eşya saklamaz; hayat saklar."

On iki yaşındaydım. Beni o gül kokulu avludan ayıran şey büyüme değil, babamın tayini oldu. Eşyalar toplandı, sandıklar kapandı, ev birden sessizleşti. Ben de çocukluğumun kokusunu ardımda bırakarak Aksaray'a geldim. İlk zamanlar yeni şehirle birbirimize yabancıydık. Burdur'daki mahalle duygusunu, cami avlusunun güvenini ve tanıdık yüzleri burada aradım. Bir çocuk için şehir değiştirmek yalnızca ev değiştirmek değildir; bildiği seslerin, kokuların ve yolların bir anda kaybolmasıdır.

Aksaray kendini bana hemen açmadı. Zaten şehirler insanı aceleyle kabul etmez. Önce yürütür, bekletir, bazen yolunu şaşırtır; sonra yavaş yavaş kendi ritmini öğretir. Yıllar geçti. Bu şehirde büyüdüm, eğitim aldım, çalıştım, öğrenciler yetiştirdim. Sokaklarını yalnızca kullanan biri olmaktan çıkıp onları okumaya başladım. Ulu Cami'nin gölgesinde, Zinciriye'nin ağırbaşlı sessizliğinde, eski mahallelerin daralan yollarında ve Azmi Milli'nin yükselen duvarlarında farklı zamanların yan yana durduğunu gördüm. Bir gün fark ettim ki Aksaray da artık hafızamın dışında değil, tam içindeydi.

Burdur çocukluğumun ilk diliyse, Aksaray yetişkinliğimin uzun cümlesi oldu. Biri bana güvenli bir avlunun ne demek olduğunu öğretti; diğeri bir kentin katmanlarını sabırla okumayı. Ömrümün neredeyse yarısını burada geçirdiğimi düşündüğümde, Aksaray'ın benim için yalnızca yaşadığım yer olmadığını anlıyorum. İnsan bir şehre doğabilir; ama başka bir şehre emek vererek, yürüyerek, kaygılanarak, sevinerek ve hatıra biriktirerek de ait olabilir.

Kent kimliği dediğimiz şey belki de tam burada başlıyor: Bir şehrin kendisini bize

tanıtabilmesinde... Gözlerimizi açtığımızda nerede olduğumuzu yalnızca tabelalardan değil, çevremizdeki seslerden, taşlardan ve kokulardan anlayabilmemiz... Bir alışveriş merkezi hangi şehirde olduğumuzu söylemez; çünkü benzerleri her yerde vardır. Oysa Ulu Cami'nin gölgesi, Zinciriye'nin taşındaki sabır ya da Aksaray'ın eski sokaklarında karşılaştığımız tanıdık bir yüz, bulduğumuz yeri kulağımıza fısıldar. Kimlik, yalnızca görünen biçim değil, bir yerin insanda bıraktığı tanışıklık hissidir.

Bu yüzden bir kenti güzel yapanın yalnızca düzgün cepheler, geniş yollar ya da bakımlı meydanlar olmadığını düşünüyorum. İnsan bir şehirde yürürken kendini güvende hissetmiyorsa, gürültü bütün sesleri bastırıyorsa, kaldırımında kendine yer bulamıyorsa güzelliğin hükmü azalıyor. Ben şehirle ilk bağımı bir cami avlusunda, sıcak taşlara serin su dökerken kurdum. O avlu bana, estetiğin yalnızca bakmakla değil; rahatça yürümek, durmak, nefes almak ve başkalarıyla aynı mekânı güven içinde paylaşmakla ilgili olduğunu çok erken yaşta öğretmiş olmalı.

"Kent, insanın en geniş barınağıdır."

Fakat bir barınak yalnızca duvarlarıyla kurulmaz. İçinde insanın kendini ait hissettiği, başkasına yer açabildiği ve korkmadan var olabildiği zaman tamamlanır. Yaşlıya, çocuğa, yoksula, engelliye yer vermeyen; insanları birbirinden uzaklaştıran bir şehir, ne kadar gösterişli olursa olsun eksik kalır. Çünkü kentten alınan haz, en sonunda insan ilişkileriyle anlam kazanır. Bir selam, bir gülümseme, bir kapının önünde edilen kısa

sohbet; bazen en iyi tasarlanmış meydandan daha kalıcı bir iz bırakabilir.

"Gölge de taşındır; hatırlar."

Şehirler değişir; elbette değişmelidir de. Fakat değişmek, geçmişini bütünüyle silmek anlamına gelmemeli. Her kuşak şehrin hikâyesine kendi cümlesini ekler; sorun, yeni cümleyi yazarken önceki satırları okunmaz hâle getirmektir. Bazen eskiyi koruduğumuzu sanırken yalnızca kabuğunu bırakıyoruz. Yapı ayakta kalıyor ama çevresindeki hayat çekiliyor; avlu duruyor ama çocuk sesi yok, çeşme duruyor ama su akıyor, sokak duruyor ama komşuluk kayboluyor. O zaman şehir, sandığı boşaltılmış bir eve benziyor: Duvarları yerinde, fakat içi sessiz.

Bugün bana "Bir kentin hafızası neye benzer?" diye sorsalar, tek bir yapı gösteremem. Hafıza bazen gül kokusuna, bazen sıcak taşların üzerinde yayılan suya, bazen de yıllar geçse bile unutulmayan bir imam gülümsemesine benzer. Bazen babamın tayin haberiyle kapanan bir sandıktır; bazen yeni bir şehirde ağır ağır açılan başka bir kapı. Hafıza, insanla yer arasında yıllar boyunca örülen görünmez bağıdır.

Ne yalnızca Burdur derim artık ne de yalnızca Aksaray. İnsan hafızası tek bir

şehre sığmıyor. Bir yanı çocukluğunun gül kokulu avlusunda kalırken, diğer yanı yıllarını verdiği sokaklarda kök salıyor. Şehirler birbirinin yerini almıyor; insanın içinde yan yana yaşamayı öğreniyor. Burdur bana ilk huzur duygumu verdi. Aksaray ise o duygunun peşinden şehirleri okumayı, korumayı ve sevmeyi öğretti.

Belki de bir kentin hafızası tam olarak buna benzer: Birbirini silmeden üst üste eklenen hayatlara... Taşla insanın, geçmişle bugünün, ayrılıkla aidiyetin aynı sandıkta buluşmasına...

“Sandık kapanır; ama içindeki gül kokusu kaybolmaz.

İnsan nereye giderse gitsin, o kokuyu da yanında taşır.”

Bu sayfalardaki görseller birer fotoğraf değil; metindeki hatıraların yapay zeka ile canlandırılmış halidir.